

EXTREM JAKT på hög höjd

59:90 inkl. moms 65:00 NOK/54:00 DKK/5:95 EURO

4
2011

Jakt

JAKTMARKER och FISKEVATTEN

RECEPT

WRAPS
bättre än korv

**Ladda för
KRAKJAKT**

**MASKEN
SOM HOTAR
SKOGLIVET**

Konsten att forma den

PERFEKTA JAKTHUNDEN

ANNA WAXIN
bossar över
25 000 jägare

TIDSAM 0881-04

Själasånger

Stora sälkolonier kan vara förödande. Samtidigt är det fantastiska djur som berikar vår fauna. JoF åkte till Hälsingekusten för att tillbringa några sensommardagar på havet och bland sälskären.

Text och foto:
MARCUS de ZAYO HALLQVIST

Fiskaren vid Rönnskär svär åt sälen som han alltid gjort. Så som fiskare alltid gjort.

Det här är gamla jaktmarker, uråldriga. Här och var på uddar och stenskravel som sträcker ut mot öppet hav finns rester av skjutskåror. På ön där vi sov i natt fanns stenlabyrinter som lagts av folk för så länge sedan att ingen längre minns när. Och där ute på de allra yttersta kobbarna, en halv mil från fast land, har en gammal jägare hackat in årtal och gårdagens högvattenlinje i graniten. Antagligen har han suttit där och väntat på sälen, eller kanske höstarnas fågelstreck och inte haft mycket annat för sig. 1821 står det i alla fall tydligt skrivet.

INORRBLÅNARJÄTTHOLMARNAS Vitön och Gran över ett hav som ligger tungt och blankt. Sälarna är bara lätta skuggor i diset. Det kommer att bli en varm dag.

Förr var sälen både vän och fiende

till kustborna. Han stal ur näten, trasslade garnet och slog strömmingsskötar i spillror. Samtidigt var han en tillgång om han lyckades fällas. Köttet mörkt och närande, skinnen varmt och tranet den bästa smörja man kunde få till kängor och handskar som skulle tåla vätan. Jo, det mesta från sälen kom till nytta. De styva morrhåren blev till synålur och under krigsåren fick säloljan ersätta fotogenen i veklampor och lyktor. Den brann länge, med gul låga.

Fångstmetoderna var många. Man satte slagfällor, drog sälnät kring skären under dimmiga nätter och tidiga morgnar. Man jagade från båt med sälspjut kring kobbar och ytstenar. På finska sidan och uppe i Bottenhavet la man krok efter sälen, vilket innebär att rejäla smidda krokare lades ut på hällorna med spetsen pekande inåt land. Sälarna hasade sig upp på klippan, men då de blev skrämde och snabbt skulle ner i vattnet igen, gick

de på och krokade sig själva. Där låg de och brölade, fjättrade i koppel av stadiga hamprep med krokarnas hullingar slitande i skinn och kött, tills jägarna hann iland och kunde avsluta det hela.

KUTARNA GICK OGÄRNA I VATTNET varpå man samtidigt passade på att drämma ihjäl dem med klubbor. Kutskinnen var de mest eftertraktade. Som det brukar sägas, etik och moral kommer inte till folk förrän de är fulla i magen och har tid att tänka efter. Det var bra otäck jaktscener som utspelade sig.

De riktigt hårdföra karlarna gav sig varje vårvinter ut på själaslag, då sälarna som låg och solade på packisen smögs an med hjälp av skredstång – en sorts lång skida. Dold av ett vitt segel, eller skinnen från en vinterhare, låg den vitklädde jägaren på mage och sköt sig så sakta fram emot sälen. På skidan hade han en klyka till stöd för lodbössan och då han nått skotthåll

MAN KÄNNER SIG ganska utelämnad när man ligger på en ytsten en kilometer från land och vakar säl.

från skären

gällde det att vara så säker på hand att skottet ögonblickligen dödade och den påskjutna sälen inte skulle försvinna ner under isen.

Jägarna sov, åt och allt annat i båten och det måste varit många bistra dagar under ett sjöslagslag. Att hela tiden släpa fram den istyngda båten över flaken, i blöta vadmalskläder, med fingertopparna spruckna och kluvna till ormtungor och läppar kyssta av kölden.

MEN NU ÄR DET ANDRA TIDER. De sälar som skjuts av kustfolk är oftast sådana som antingen fastnat i redskapen och därpå avlivas, eller som vistats kring dem, äter av fisken och förstör utrustningen. Men det finns ett fåtal jägare i landet som inriktat sig på att jaga säl på den licenserade avskjutningen som ska ske varje år. Både för att vara en del av den urgamla tradition som nyttjar sälen som resurs och för att sälen i dag är så talrik att den faktiskt börjar bli ▶

”Mycket av säljakten är spaning

”I kikaren ser vi en hel del sälar kring ön

BRA STÖD ÄR VIKTIGT för säkra skott, eftersom man måste träffa sälen mitt i huvudet för att den ska bli kvar på plats.

- ▶ ett problem på vissa platser och fler säljägare skulle behövas.

VI GÅR FÖRBI RÖNNSKÄRS FISKEBODAR, fyren på Ingaskär och vidare rakt ut i havet. Jag är ute med duktiga säljägarna Anders Eriksson och Niklas Ehnebon. De har jagat säl i flera år i vattnen kring Hudiksvall och håller även utbildningar i säljakt och tillvaratagande för Jägareförbundet. Båten är full med specialtillverkade redskap. Draggar av blyfyllda stålrör med stora hajkrokars fastsvetsade, teleskopbåtshakar, och en speciell krok i tjockt gods för att kunna lyfta ombord sälen då man fått upp den.

– Även om skottet sitter där det ska på en säl som ligger uppe på en ytsten eller i strandskvalpet, så är de så fint balanserade att de nästan alltid tippar omkull och rullar i, då musklerna slutar arbeta. De flesta sälar måste alltså bärgas. Så länge det är någorlunda klart i vattnet så ser man dem ganska bra, berättar Anders.

Speciellt honor och yngre djur som normalt är ljusare till färgen är lätta att upptäcka. Gamla hansälar är nästan svarta, men de skjuter de sällan för de

är så stora att man riskerar välla båten då man ska ha upp dem.

Han talar också om att i fall sälen hamnar med ryggen uppåt kan han bli svår att upptäcka.

– Fläckarna och skuggspelen över bottenstenarna smälter samman och de kan vid lite sjögång bli nästan omöjligt att få syn på, även om vattnet bara är ett par meter djupt.

Det är också mycket på grund av bärgningen som säljägare alltid jobbar i par.

– Vi brukar vara två eller tre då vi går ut. En skytt och en eller ett par personer som sköter båten och markerar skottplatsen med en boj. Skytten ligger eller sitter kvar och försöker hålla siktet där han eller hon sist såg sälen tills bojen är i. Därför laddar vi av säkerhetsskäl också bara med ett skott, tillägger Niklas.

Om man ”tappar bort” en säl, det vill säga att man inte hittar den på en gång, så är ett bra knep att backa lite från platsen. Sälens blod är oljigt och fett och det brukar bildas ett blankt stråk på ytan från där sälen ligger och åt det håll vind eller strömmarna nu drar. Man följer alltså bara det bandet

till källan och ser man inte sälen från båten så får man dragga efter den.

– Vi har en gps med plotter på den här båten och på lodet ser man sälen avteckna sig om det är något så när jämn botten och blodet i vattnet brukar också ge utslag. Ett annat bra hjälpmedel är att ha en undervattens-kikare i båten.

PLÖTSLIGT VÄNDER ANDERS upp båten igen och jag ser både på honom och Niklas att de fått syn på något. Där! Fyra sälskallar sticker upp och tittar på oss.

– De ligger och fiskar strömming här ute på djupet nu.

Det känns lovande. I går kväll såg vi flera sälar, men de var långt ut på öppet vatten. De här ligger i alla fall inom synbart avstånd till hållorna.

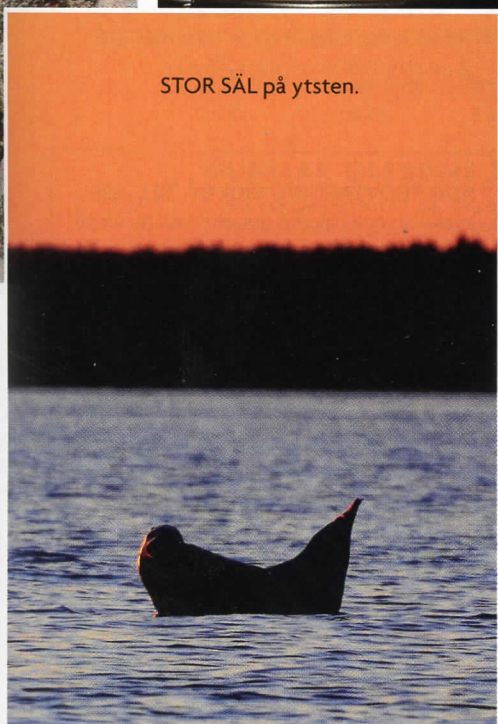
Jag påpekar att jag är lite imponerad av att de såg sälarerna direkt. Det brukar oftast vara jag som får syn på saker och ting när jag är ute, men här blev jag verkligen bräddad.

– Det är mest erfarenhet, säger Niklas. Man brukar se hur det blänker till, då solljuset reflekteras i den våta pälsen, då de sträcker på nacken för att

EN SÄL VÄGER LITE i vattnet men kan vara väldigt tung då den ska upp i båten.

STOR SÄL på ytsten.

stenarna för "Suckarnas skär".

Även om jag inte sett säl så ofta har jag många gånger sett spår av dem. Släta hållar i ytterskärgården där sälarna hasat runt och polerat upp stenen med feta bukar och tranet i pälsen. Eller inne i grundvikarna i Stockholms norra skärgård om våarna då jag fiskat havsöring och glidit in med båten över sandbottnar fulla av öringskallar som lämnats kvar efter sälarnas fest.

Det har varit dåligt väder i flera dagar. Jag har legat i Anders husvagn och försökt komma ikapp med sömnen efter några veckor på vägarna. Tittat på dvd-filmer från bensinmacken inne i Gnarp och bitit på naglarna. Vid ett par tillfällen har det verkat som om vi ska komma oss ut. Packat in i bilen och åkt ner till hamnen i Stocka. Då vi sett havet har vi tvingats inse att det är omöjligt att gå ut trots allt. Gammal sjö, dyning efter hårda vindar österifrån som kan hålla i sig i dagar efter att det slutat blåsa.

En morgon går det så långt att vi åker ut från hamnen och pirarmarna men tvingas vända vid de första grunden. Det går helt enkelt för hög sjö och båten stampar mellan vågtoppar och dalar

TILLGÅNGEN PÅ GRÅSÄL

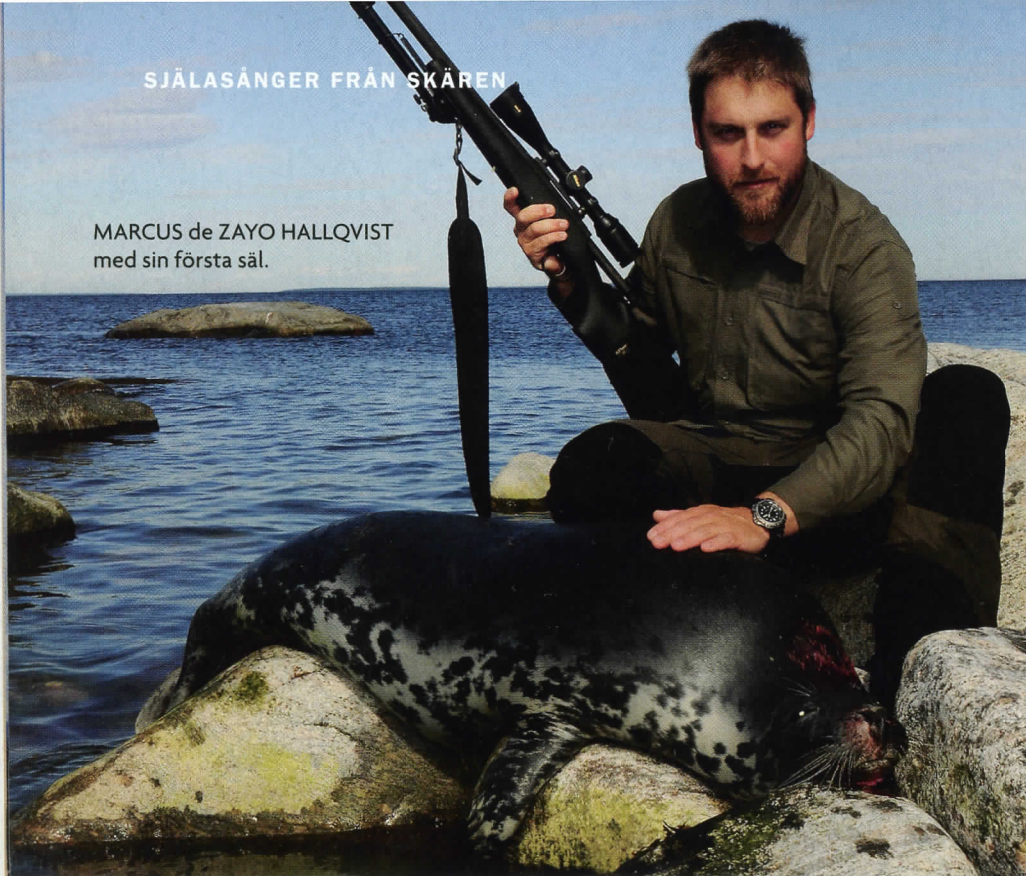
● För hundra år sedan fanns det omkring 100 000 gråsäl i Östersjön, på 80-talet var stammen som svagast, decimerad till drygt 2 000 djur, av jakt och miljögifter. I dag ökar gråsälen igen och bara under 2000-talet har stammen mer än fördubblats. Man räknar med att det finns omkring 20 000-25 000 gråsäl i Östersjön och stammen har en tillväxt på minst 9 procent per år.

så att man blir genomblöt av stänk. Utanför hamninloppet småbråkar ett par havsörnar om en guding de slagit klorna i. Fågelsträcken går i skytteltrafik och försvinner i soldiset.

DET ÄR BITTERT ATT BEHÖVA VÄNDA gång på gång. Inte ens de annars så goda strömmingflundrorna på caféet utanför Stocka smakar riktigt bra. Men redan samma kväll är havet lugnt. Anders som åkte för att jobba ringer och tycker vi ska göra ett försök till. Niklas kör upp från Njutånger igen och vi möts vid båten vid halv sjutiden på kvällen. Vi ser flera säl medan solen sänker sig, men alla ligger de och fiskar ute på ▶

se vad vi är för ena. Det är förresten då man ska krama av skottet också, om man skjuter när de är i vattnet. Då du ser dem sträcka på sig så där och du har huvudet tydligt i profil.

MITT EGET FÖRSTA RIKTIGA sälminne i det vilda var under en höstsegling med en kompis. Det var tät dimma och vi gick förbi ganska nära några bankar i Stockholms skärgård och där låg tydligen sälarna. De ulkade och skällde och sjöng sina sjöasånger och suckade sedan djupt då vi drog förbi. Vi såg dem aldrig, men det måste ha varit många. Jag hörde senare att det gamla sjöfolket därute kallade de där

MARCUS de ZAYO HALLQVIST
med sin första säl.

▶▶ djupet. Bara en ensam säl ligger som en hägring på en av stenrevlarna vid fågelön. Vi går förbi i en vid båge för att inte skrämna de tordmular, tobis och sillgrisslor som håller till på ön. Sälen går i och visar sig inte igen förrän han hunnit långt ut mot horisonten.

VI FORTSÄTTER I STÄLLET SÖDERUT och går i land på ön med trojaborgarna och tärnkolonin. Mossan är mjuk och man ligger skönt där i bärriset. Men myggen är plågsamma och då man till slut somnat lyfter alla tärnorna och skriker sig hesa efter minken som rinner fram som en skugga bland strandstenarna på jakt efter ägg och nykläckta dunungar.

Det blir inte mycket vila. Morgonsolen ser ut som en kärnvapendetonation. Havet är rött som blod och himlen glöder. Vi tittar på med lika röda trötta ögon. På en kobbe står ett fallfärdigt ruckel på pålar över vattnet. Det var eremitens. En sårpling som flyttade ut hit någon gång under 1900-talets första hälft och som byggde sig ett hus av sådant som flutit iland. Strandved och vrakgods formades till två rum och en veranda mot kvällssolen. Det måste ha varit ensligt, men vackert att bo här ute när höststormarna kom.

Niklas måste till jobbet, så vi skjutsar iland honom och fyller tanken ur en reservdunk innan Anders styr utåt igen. Väder och vind är äntligen allt man kan önska. Förutsättningarna blir inte bättre. Det är nu eller inte alls. Jag har slutat hoppas. I alla fall högt.

– Det måste ligga säl därute nu.

Och det gör det. Därute på stenskravlet blänker en säl i morgonsolen och så en till. Öarna hänger i diset och skimret över horisonten och sälarna ser ut att hänga fritt över vågbrotts-hällarna. I kikaren ser vi en hel del sälar kring ön. De flesta ligger redan i vattnet för långt ut från land för att vi ska kunna jaga på dem, men två ljusa sälar ligger där och solar på varsin uppstickande bumling.

Vi kör runt båten för att få bra vind. Smyger iland och förtöjer snabbt för att sedan smyga oss tillbaka över ön. Då vi når högsta punkten och kryper över krönet på stenhögen, lyfter några trutar och förråder vår position. Men sälarna är kvar i vattnet utanför. Vi lägger oss snabbt ned och finner stöd ibland vitsketna stenar och vittrade sälknoter. Jag har den ena sälen i sikte flera gånger men tycker inte riktigt att han vill visa sidan för mig och vill inte klanta till det efter allt besvär.

Medan jag velar smäller ett skott från Anders bössa. Jag tittar upp lagom för att se hur sälen han skjutit på rullar runt i ytan och vattnet färgas rött. Jag gör patron ur och börjar sätta mig upp, då Anders viftar och pekar åt mig. Den andra har kommit upp igen, ligger och tittar på oss och Anders tecknar åt mig att skjuta. Jag trycker i patronen igen, siktar och trycker av i en enda rörelse. Jag tappar bort sälen i rekylen men då jag tittar över bössan ser jag hur det bubblar rött och sedan hur sälen avtecknas mot botten. Det är väldigt

JAKT PÅ GRÅSÄL

● Jakt på gråsäl bedrivs på licens och är man intresserad av att bedriva säljakt så ansöker man hos respektive Länsstyrelse. Varje län där det bedrivs säljakt har en årskvot på ett bestämt antal individer. Jakt beslutas årsvis av Naturvårdsverket och är vanligen tillåten från 16 april till 31 december. Högst hälften av antalet tilldelade djur per län får fällas före den 1 juni. För jakt på knubbsäl på västkusten gäller andra tider. Till jakten används ett väl inskjutet Klass 1-vapen med lämpligt riktmedel. Båt används som hjälpmedel vid jakten, vid transporter, avspaning och bärgning, men det är inte tillåtet att skjuta från båt.

Efter att en säl fällts, ska det rapporteras in omgående till Kustbevakningen för att förhindra överskjutningar. En rad prover ska tas av sälen, såsom späck, inre organ och underkäke. Kroppen ska också mätas och späcktjockleken tas. Samtliga av sälens organ undersöks för att man ska upptäcka eventuella sjukliga förändringar. Underkäkens tänder används för åldersbestämning. Inskickade prover från säljakten är mycket värdefulla för forskning om sälar men ger även information om ekosystemet.

Vill du veta mer

HUR PROVTAGNING SKA GÅ TILL, säl-forskning och tidigare års jakt, kan du se på Naturhistoriska riksmuseets hemsida: www.nrm.se/sv/meny/forskningochsamlingar/enheter/miljogiftsforskning/rapportering-avdjur/saljaktsinformation.1304.html

FÖR INFORMATION om bestämmelser runt jakten, se Naturvårdsverkets hemsida: www.naturvardverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Jakt-och-viltvard/Beslut-om-jakt-pa-stora-rovdjur-och-salar/Salar-och-skydds jakt/

grundt där, bara en meter eller så.

– Jag såg att sälen jag sköt på låg kvar och visste att det var grunt och lätt att hitta dom så jag tänkte att du skulle få en chans att komma ikapp, ler Anders.

Jag står kvar för att dirigera Anders om han inte får syn på sälarna på en gång, men allt går bra och snart är de bärgade och ligger där på båtdurken.

– **VI FÅR VÄL TA OCH ÅKA ILAND NU** och snabba oss med att pålsa av och ta hand om köttet så att de inte surnar i värmen. Kanske ska vi ta oss varsin kall öl och en bit rökt sälfilé efter allt det här jobbet.

Tja, vad ska man säga om det? En kall pilsner efter sin första säl. Och sommar är det ju fortfarande också, när allt kommer omkring. ◆